

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se
u.gv.remissvar@regeringskansliet.se

Fler vägar till arbetslivet

IFAU har granskat utredningens förslag med utgångspunkt i vårt uppdrag att följa upp och utvärdera arbetsmarknads- och utbildningspolitik samt arbetsmarknadseffekter av socialförsäkringen.

- IFAU tillstyrker förslaget att införa praktiskt inriktade yrkesutbildningar omfattande 1 900 poäng (avsnitt 5.1).
- Vi avstyrker förslaget att de nya yrkesutbildningarna inte ska vara valbara för elever som är behöriga till de mer omfattande nationella programmen (avsnitt 5.2).
- Vi avstyrker förslaget att höja behörighetskraven för de mer omfattande yrkesprogrammen (avsnitt 7.2).
- Vi avstyrker förslaget att höja behörighetskraven till Programinriktat val (avsnitt 7.4).
- Utöver punkten ovan har vi inget att invända mot förslagen om förändringar av de nuvarande introduktionsprogrammen som en konsekvens av införandet av nya yrkesutbildningar (avsnitt 6).
- Vi är positiva till förslaget att ett års studier på ett 1 900-poängsprogram ska möjliggöra behörighet till de mer omfattande yrkesprogrammen (7.3).
- Vi har inget att invända mot förslaget att införa en försöksverksamhet rörande handelsinriktning på ekonomiprogrammet (avsnitt 8.2).
- Vi har inget att invända mot förslaget att offentliga huvudmän ska kunna utföra undervisning på entreprenad eller förslaget om ett statsbidrag för att stimulera utbildning inom små och dyra yrkesområden (avsnitt 9.2). Det är emellertid viktigt att kommunens kapacitet att följa upp ett yrkesprogram på entreprenad faktiskt levererar ändamålsenlig utbildning av god kvalitet är fullgod. Det behöver också vara möjligt för kommuner att skyndsamt avsluta avtal om så inte är fallet.

Datum

2025-05-19

- Vi är positiva till förslaget att införa yrkesprov (avsnitt 5.3).
- Vi är positiva till förslaget om rätten att fullfölja en fyraårig utbildning på individuellt program i anpassade gymnasieskolan vid flytt (avsnitt 11.1).

Bakgrund

IFAU:s hållning till utredningens förslag bygger på bedömningen att trösklarna för att komma in på ett yrkesprogram bör sänkas. Detta givet att det finns svagt forskningsstöd för att höga behörighetskrav har positiva effekter på elevutfall (se kapitlet Betydelsen av en skarp godkäntgräns i betygssystemet i bilaga 2 till SOU 2025:18) samt risken att högra trösklar verkar demotiverande på de elever som stängs ute.

Positivt med praktiskt inriktade yrkesutbildningar

IFAU instämmer med utredningen i att det är rimligt att elever som har som mål att snabbt börja jobba ges möjlighet att påbörja en mer praktiskt inriktad yrkesutbildning direkt efter grundskolan. Som utredningen poängterar vore det för elever som inte är behöriga till dagens nationella program en potentiellt stor fördel att inte först behöva läsa in ämnen de har misslyckats med och riskera att inte komma vidare i utbildningssystemet. Det är emellertid angeläget att eleverna på de kortare yrkesprogrammen ges möjlighet att stärka sina kunskaper i de grundskoleämnena de inte klarat parallellt med att de läser yrkeskurser.

IFAU instämmer även i att det är ett problem att möjligheten att läsa yrkeskurser på introduktionsprogrammen varierar mellan kommuner. Det framstår som rimligt att erbjuda berörda elever strukturerade yrkesprogram med nationellt fastställda mål.

Vilka ska kunna välja de nya utbildningarna?

I utredningens uppdrag ingår att föreslå nya gymnasiala yrkesutbildningar som *”bör vara valbara för både elever som är obehöriga och elever som är behöriga till ett nationellt program [...]”* (s. 26). Att göra utbildningarna valbara för samtliga elever (med minst tre godkända betyg) skulle innebära att man lättade på den nuvarande tydliga uppdelningen i behöriga och obehöriga elever, med potentiella positiva effekter på svagare elevers motivation och de nya utbildningarnas status. Utredningen föreslår istället att de nya yrkesprogrammen *inte* ska vara valbara för elever som är behöriga till de mer omfattande nationella programmen (utom i specialfall). Motivet är att ju fler poäng en elev har tagit, desto smidigare går etableringen på arbetsmarknaden – man vill försäkra sig om att elever som är behöriga till de mer omfattande programmen tar så många poäng de kan. IFAU ifrågasätter inte att det är bra att elever tar så många poäng som möjligt men bedömer att nackdelarna med att

Datum

2025-05-19

inte göra de nya programmen valbara för behöriga elever skulle överväga fördelarna.

Man kan oroa sig för att den föreslagna ordningen skapar incitament för starkare elever att anstränga sig mindre i grundskolan med syfte att komma in på ett kortare yrkesprogram. Utredningen bedömer att detta inte kommer att vara något större problem i och med att ”*det för den stora majoriteten elever kommer att vara uppenbart att det lönar sig att anstränga sig och att ju mer kunskaper man har med sig från gymnasieskolan, desto bättre blir chanserna på arbetsmarknaden.*” (s. 290). En liknande argumentation kan rimligtvis även appliceras på en situation där behöriga elever har möjlighet att välja de kortare yrkesprogrammen. Dessutom föreslår utredningen att det ska finnas möjlighet att byta till ett mer omfattande yrkesprogram under utbildningens gång (vilket IFAU ser som positivt).

Utredningen föreslår också att behörighetskraven till dagens yrkesutbildningar höjs från åtta till tolv godkända betyg. Detta ”*[i]stället för att föreslå att elever som är behöriga till dagens yrkesprogram ska kunna välja ett yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng [...]*” (s. 310). IFAU bedömer även när det gäller detta förslag att nackdelarna kommer att överväga fördelarna. Det är svårt att motivera vad som skulle vara positivt med att minska andelen elever som är behöriga till dagens yrkesprogram. Förslaget är principiellt problematiskt, även om ändringen endast skulle beröra få elever. Detsamma gäller höjningen av behörighetskraven till Programinriktat val.

Kan reformen göras utvärderingsbar?

Utredningen landar i att medan det finns fördelar med att skapa en slumpmässig kontrollgrupp för att göra det möjligt att utvärdera reformen innan den implementeras fullskaligt kan detta även medföra problem, bland annat för ett en sådan utvärdering behöver invänta mer långsiktiga utfall. IFAU vill framhålla att även om man inte vill inleda en försöksverksamhet vore det önskvärt att implementera reformen på ett sätt som ökar chanserna att den är utvärderingsbar senare, exempelvis genom stegvis utrullning i kommuner eller skolor.

I detta ärende har generaldirektören Martin Söderström beslutat. Sara Roman har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också Anna Sjögren deltagit.

Martin Söderström

Datum

2025-05-19

Referens

SOU 2025:18. *Ett likvärdigt betygssystem*. <https://regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2025/02/sou-202518/>